

Nr 222.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående årligt understöd åt vissa arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.; given Stockholm slott den 3 mars 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BEPGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, fråga om årligt understöd åt vissa arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl. samt anför därvid följande.

I proposition nr 358 till 1943 års riksdag framlades förslag angående vissa engångsersättningar åt arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl. i syfte att lindra verkningarna av sågverkets nedläggande. Beträffande omständigheterna vid driftsnedläggelsen torde få hänvisas till redogörelsen i propositionen. Vad angår ersättningsfrågan hade länsstyrelsen i Västernorrlands län i skrivelse den 30 augusti 1943 förordat åtgärder i enlighet med förslag, som avgivits till länsstyrelsen av den s. k. Salsåkerskommittén, vilken av länsstyrelsen tillsatts för tillvaratagande av arbetarnas intressen vid avvecklingen av aktiebolaget Salsåkers industrier.

Vid uppgörandet av sitt förslag till ersättningar hade kommittén utgått från de grunder, som tillämpades vid nedläggande år 1939 av Köja sågverk i Bjärträ socken, tillhörigt ett dotterbolag till Holmens bruks- och fabriksaktiebolag. I förenämnda proposition lämnas en redogörelse för de förmåner i form av bland annat engångsersättningar och årliga understöd samt flyttningsbidrag, som av nämnda bolag efter förhandlingar mellan cheferna för social- och jordbruksdepartementen m. fl. samt bolagsledningen tillförsäkrades arbetarna vid Köja sågverk. Från berörda ersättningsgrunder föreslog Salsåkerskommittén följande avvikelser. Årliga ersättningar skulle tillkomma endast de arbetare i åldern 50—66 år, vilka varit anställda vid Salsåkers sågverk i minst 20 år. Ersättningarna skulle utgå med 400 kronor per år till varje arbetare samt lika mycket till hans hustru, medan understöd vid Köja utgick till arbetare mellan 50 och 60 år endast i sådana fall, där arbetarna ej erhöilo annan anställning. Ersättningarna skulle utgå endast intill 67 års ålder. Något utflyttningsbidrag föreslogs icke skola utgå, enär den trolige köparen av företaget beräknades komma att svara för kostnaden för flyttning m. m. av den del av arbetarstammen, som icke uppnått 50 år. Vad de äldre arbetarna beträffade, uttalades förhoppningar om att de vid den troliga försäljningen skulle tillförsäkras sina nuvarande bostäder på livstid. Såsom berättigade till ersättningar föreslogos i princip endast de arbetare, som varit anställda i bolaget vid den tid, då frågan om avveckling av företaget var aktuell, och detta oberoende av om de numera fått annan anställning. Förslaget berörde sammanlagt 84 arbetare, av vilka 26 — därav 19 med försörjningsplikt — skulle ifrågakomma till årligt understöd. Därest ersättningarna komme att utgå från och med år 1943, skulle den totala kostnaden enligt förslaget uppgå till 266 050 kronor. Härav utgjordes 58 450 kronor av engångsersättningar, medan de årliga understöden skulle uppgå till 207 600 kronor, därest samtliga personer, som föreslagits skola erhålla understöd, uppnådde 67 års ålder. Härutöver skulle av särskilda skäl tillkomma ytterligare engångsersättningar å tillhoppa 5 200 kronor.

Vid framläggandet av förenämnda proposition erinrade föredragande departementschefen, att under senare år den uppfattningen alltmer gjort sig gällande att, i de fall då ett företag definitivt nedlade driften, företags ägare i mån av förmåga borde bidra till att lindra verkningarna för de anställda av driftnedläggelsen. Då det nu ifrågavarande bolagets tillgångar icke förlöste att ens till någon del lämna bidrag till lindring av driftsnedläggelsens verkningar bland företags arbetare, förordade departementschefen, att statsverket i förevarande fall påtog sig det ansvar för de anställda, som eljest skulle ha ankommit på sågverkets ägare.

Enligt de av länsstyrelsen förordade grunderna för ersättningar skulle sådana utgå med dels vissa årliga belopp till arbetare över 50 år, dels ock vissa engångsbelopp. Beträffande engångsbeloppen ansåg sig föredragande departementschefen vara i tillfälle att redan då kunna taga ställning och förklarade sig departementschefen kunna godtaga de av länsstyrelsen förordade ersättningsgrunderna. Vad de årligen utgående beloppen beträffade, delade de-

partementschefen länsstyrelsens uppfattning, att de äldre arbetarna borde beredas en rimlig ersättning. Emellertid syntes frågan om såväl ersättningarnas storlek som deras form behöva bli föremål för ytterligare utredningar och överväganden, varför departementschefen hade för avsikt att, sedan en dylik utredning verkstälts, framlägga förslag härutinnan. Skulle därvid de årliga ersättningarna komma att på sätt länsstyrelsen föreslagit begränsas att utgå allenast till arbetare över 50 år, syntes det böra övervägas, huruvida icke engångsersättningarna till arbetare, vilka närmade sig 50-årsåldern, borde bli föremål för en jämkning uppåt.

Mot de sålunda gjorda uttalandena i fråga om de årliga ersättningarna framställdes icke någon erinran från riksdagens sida (skr. nr 505).

Sedan ytterligare utredning numera företagits i ärendet, torde frågan om årliga understöd åt berörda arbetare få upptagas till förnyat övervägande.

Över länsstyrelsens förslag till ersättningsgrunder hava infordrade utlåtanden avgivits den 27 januari 1944 av statens arbetsmarknadskommission, som därvid tillika överlämnat yttrande av länsarbetsnämnden i Västernorrlands län, ävensom den 21 februari 1944 av länsstyrelsen i nämnda län efter hörande av den s. k. Salsåkerskommittén.

Länsarbetsnämnden i Västernorrlands län har föreslagit, att årligt understöd till arbetare över 50 år och med minst 20 års anställning, vilken icke hade försörjningsplikt, skulle utgå med 600 i stället för av länsstyrelsen förordade 400 kronor. Højningen motiverades med kostnaderna för kvinnlig hjälp i hemmet. Vidare har föreslagits, att vissa å särskild förteckning angivna arbetare, som erhållit fria bostäder av bolaget och som under år 1943 uppnått minst 60 levnadsår och hade en anställningstid av minst 30 år, skulle erhålla årligt understöd även efter 67 år med 240 kronor, dock för gifta endast avseende mannen. I sistnämnda hänseende har länsarbetsnämnden anfört följande.

Enligt protokoll, hållet vid sammanträde med den s. k. Salsåkerskommittén å länsstyrelsens sessionssal i Härnösand den 26 och 27 augusti 1943 uttalades förhoppningar om att de äldre arbetarna vid försäljningen av sågverket skulle tillförsäkras sina nuvarande bostäder på livstid. I köpeavtalet med Igelsta Trävaru AB har emellertid dessa förhoppningar infriats endast beträffande 3 förmän vid verket, under det att 9 av de äldre arbetarna tillförsäkrats sina nuvarande bostäder på endast 3 år. Med utgångspunkt från att två av ovannämnda förmän år 1943 uppnådde 62 och den tredje 64 levnadsår och att var och en hade en anställningstid på resp. 50, 31 och 52 år samt att dessutom två av dessa förmän äro tillförsäkrade pension på livstid av de förutvarande sågverksägarna, Kramfors AB, synes det skäligen rättvist, att de arbetare, som med avseende å ålder, anställningstid och bostadsförhållanden kunna likställas med ovannämnda förmän, erhålla ersättningar enligt det framlagda förslaget.

Den sist upptagne i förteckningen, Jonas Hellgren, är visserligen en av dem, som tillförsäkrats fri bostad på livstid, men med hänsyn till att denne icke uppbär någon pension från Kramfors AB, kan det anses skäligt att även han medtages på förslaget.

Det bör även framhållas, att bolaget haft som praxis att låta sina gamla arbetare, som haft fri bostad av bolaget, bo kvar i sina bostäder även efter uppnådd pensionsålder samt berett dem lämpligt lättare arbete i mån av tillgång.

Föreslagna belopp, 240 kronor per år, torde något överstiga den verkliga hyreskostnaden på orten, men med hänsyn till att här ifrågavarande arbetare inom ett eller annat år uppnår 67 års ålder och således trots sin långa anställningstid erhålla en tämligen liten ersättning i förhållande till de yngre arbetarna, som på grund av sin ålder enligt förslaget komma i åtnjutande av pension under ett större antal år, torde det med hänsyn härtill få anses rättvist att dessa äldre arbetare erhålla denna kompensation. Genom här framlagda förslag uppnås också mera likhet med de grunder, som tillämpades vid avvecklingen i Köja, där de äldsta arbetarna erhöles de största beloppen.

Statens arbetsmarknadskommission har begränsat sitt utlåtande till att avse allenast frågan om skäligheten av att pensioner överhuvudtaget utgå. Här om har kommissionen anfört följande.

När kommissionen den 6 augusti 1942 avgav utlåtande över en framställning från AB Salsåkers industrier angående framflyttning till den 31 december 1944 av tiden för återbetalning av de av bolaget innehavda statslånen anförde kommissionen, dels att åtskilliga av de 84 arbetare, som då voro sys-selsatta, under år 1941 icke syntes ha varit enbart beroende av sina inkomster hos bolaget för sin försörjning, dels att tidpunkten för en driftsnedläggning syntes lämplig med hänsyn till de stora möjligheter, som då funnos till annan sysselsättning.

Förevarande framställning gäller 26 av dessa arbetare, av vilka 11 äro i åldern 50—54 år, 7 i åldern 55—59 år, 6 i åldern 60—64 år, 2 i åldern 65—69 år samt åtminstone ett 10-tal är torpare eller ägare av bostadsfastigheter.

Dessa 26 äldre arbetare, som samtliga varit anställda minst 20 år, torde under en avsevärd del av sitt liv varit för sin utkomst huvudsakligen beroende av sin arbetsförtjänst vid Salsåkers sågverk. Det är vidare tydligt, att de på grund av sin ålder i de flesta fall sakna möjlighet att erhålla anställning på annan ort, även om de vore hågade att lämna sina torp eller bostadslägenheter eller de fria bostäder de i vissa fall innehava. De torde sålunda i huvudsak vara hänvisade till de mera tillfälliga inkomster de kunna förvärva i hemorten. Under nuvarande läge på arbetsmarknaden i Väster-norrlands läns kustbygder torde dock förutsättningarna att förvärva även tillfälliga inkomster vara relativt obetydliga. Alla skäl synas sålunda tala för, att dessa äldre arbetare tilldelas vissa årliga belopp att utgå intill en uppnådd ålder av 67 år.

Med anledning av det anförda får kommissionen tillstyrka, att årliga understöd tilldelas de före detta arbetare vid Salsåkers sågverk, som uppnått en ålder av 50 år och som varit anställda minst 20 år.

Den s. k. *Salsåkerskommittén* har förklarat sig livligt förorda, att årliga ersättningar till de äldre arbetarna beviljades. Åldersgränsen för dessa ersättningars utgående syntes böra sättas till 50 år. Sådana arbetare, som visserligen icke uppnått 50 år men närmade sig 50-årsåldern och sålunda icke hade samma möjlighet som yngre arbetare att på annan ort erhålla arbets-anställning, borde i stället av billighets- och rättviseskäl tillerkännas en för-

höjd engångsersättning. Efter ingående prövning hade kommitterade fördenskull enat sig om att föreslå dubbel engångsersättning till arbetare, som vore födda före 1897 men icke uppnått 50 år. Efter närmare överväganden av grunderna för de årliga ersättningarnas utgående hade kommittén enat sig om följande förslag. Till arbetare, som uppnått 50 år, skulle årlig ersättning utgå med 600 kronor med tillägg av 200 kronor för hustru. Änka efter ersättningsberättigad arbetare skulle erhålla årlig ersättning med 400 kronor. Samtliga ersättningar skulle utgå intill uppnådd ålder av 67 år eller till den tidpunkt dessförinnan, då vederbörande kunde bliva berättigad till erhållande av folkpension.

Kommittén har även ingått på det av länsarbetsnämnden framförda förslaget om årlig ersättning även efter 67 år såsom kompensation för förlust av förmånen av hyresfri bostad samt härutinnan anfört följande.

Vad länsarbetsnämnden anfört som skäl härför har kommittén funnit fullt bärande. Kommittén vill även framhålla, att vid de underhandlingar, som föregick Salsåkersverkets försäljning till Igelsta trävaruaktiebolag, frågan om bostadsrätt för de äldsta arbetarna vid verket intagit en framskjuten plats. Då emellertid köparen av verket icke kunde förmås att medge bostadsrätt för de anställda för en oviss framtid, begränsades bostadsrätten till allenast tre år. I stället medgav köparen viss förhöjning av köpeskillingen, vilken förhöjning kommit statsverket till del och möjliggjort för statsverket att erhålla en motsvarande högre återbetalning av till Salsåkersbolaget utbetald subvention. Anförda omständighet synes kommittén utgöra ett ytterligare starkt skäl för den av länsarbetsnämnden förordade årliga ersättningen till de ifrågakomma arbetarna även efter fyllda 67 år. Åberopande vad sålunda anförts förordar kommittén, att fem arbetare, även efter fyllda 67 år, under sin återstående livstid tillerkännas årlig ersättning med 240 kronor, vilket belopp anses motsvara hyrespriset i orten för ett rum och kök.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har i sitt utlåtande erinrat, att landssekreteraren i länet R. Stattin i egenskap av ledamot i Salsåkerskommittén deltagit i de överläggningar, som föregått och legat till grund för kommitténs yttrande. Med hänsyn härtill och då länsstyrelsen vid genomgående av yttrandet funnit, att däri framställda förslag vore ur olika synpunkter välgrundade, har länsstyrelsen åberopat berörda yttrande såsom eget utlåtande och till bifall förordat de förslag, som i yttrandet framställts.

För egen del finner jag det skäligt, att de äldre arbetarna vid Salsåkers sågverk i form av årliga understöd erhålla ersättning av statsmedel för lindrande av de ekonomiska svårigheter, som förorsakats dem genom nedläggandet av driften vid sågverket. Beträffande grunderna för dylik ersättning synas de i ärendet av den s. k. Salsåkerskommittén och länsstyrelsen framställda förslagen i huvudsak kunna godtagas. Jag förutsätter sålunda, att årligt understöd endast skall ifrågakomma till arbetare som, då frågan om företagets avveckling var aktuell, fyllt 50 år och varit anställd vid sågverket minst 20 år. Understöden synas i allmänhet böra bestämmas till 600 kronor för arbetare, med tillägg i förekommande fall av 204 kronor för hustru, samt till 408 kronor för änka efter ersättningsberättigad arbetare. Ersättningarna

Departements-
chefen.

böra utgå intill uppnådda 67 levnadsår eller den tidpunkt dessförinnan, då folkpension kan hava erhållits. Jag anser mig jämväl böra tillstyrka kommitténs förslag om årligt understöd å 240 kronor till vissa arbetare efter fyllda 67 år, varvid understöden förutsättas utgöra privilegierad inkomst enligt lagen om folkpensionering.

Enligt kommitténs och länsstyrelsens förslag skulle årligt understöd utgå oberoende av om arbetaren sedermera fått annan anställning. En så långt gående ersättningsskyldighet för statens del torde emellertid knappast vara påkallad, då syftet med de föreslagna åtgärderna är att för de anställda lindra olägenheterna av driftsnedläggelsen. Har arbetaren erhållit annan anställning, framstår hans anspråk på gottgörelse mindre befogat än om så icke skett. Likaså synes anledning föreligga att skilja mellan sådana fall, då arbetaren varit för sin utkomst huvudsakligen beroende av anställningen vid sågverket och då detta icke varit fallet. Det nu framlagda utredningsmaterialet lämnar emellertid icke fullständig upplysning om dylika förhållanden. Med hänsyn härtill vill det förefalla lämpligt, att därest riksdagen godkänner de av mig förordade huvudgrunderna för ersättningarnas bestämmande, Kungl. Maj:t måtte inom den föreslagna kostnadsramen få efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall besluta, huruvida och med vilket belopp årligt understöd må utgå. Det torde därvid kunna komma att visa sig påkallat att vidtaga justeringar såväl uppåt som nedåt i de föreslagna normalbeloppen.

De årliga understöden böra bestridas från det under tolfte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till diverse pensioner och understöd m. m. Med hänsyn till de för år 1943 utbetalda engångsersättningarna böra de årliga understöden utgå räknat från och med den 1 januari 1944. Å understöden, som lämpligen böra utbetalas månadsvis i efterskott, böra icke utgå några rörliga tilläggsförmåner.

Frågan om ändring i de av riksdagen beslutade grunderna för engångsersättning till berörda arbetare anmäles i annat sammanhang.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående förordade grunder, utfärda erforderliga föreskrifter om årligt understöd åt vissa arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.

Med bifall till denna av statsrådet övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Birger Öhman.